

Berlinski proces i regionalna saradnja 2014-2021

Prvi samit u okviru Berlinskog procesa održan je pre sedam godina u Berlinu, označivši početak procesa intenzivnijeg regionalnog povezivanja zemalja Zapadnog Balkana, paralelnog sa procesom pridruživanja i pristupanja EU. Inicijalno programiran da traje četiri godine, Berlinski proces je nastavio da traje i posle Londonskog samita 2018.godine. Ove godine samit je održan digitalno ali ponovo u organizaciji Berlina čime se na neki način zatvorio sedmogodišnji krug – viđen primarno kao nemačka inicijativa, budućnost Berlinskog procesa u mnogome će zavistiti od Nemačke i njene odlučnosti da obezbedi održivost Procesu, posebno s obzirom na odlazak državne kancelarke Angele Merkel. Na kraju ovog sedmogodišnjeg perioda pravi se neka vrsta evaluacije Berlinskog procesa u nameri da se oceni i njegova svršishodnost i njegova učinkovitost, kao i da se istraže njegovi dalji potencijali u situaciji gotovo zaustavljenog procesa EU integracija Zapadnog Balkana.

Berlinski proces nastao je kao inicijativa za ekonomsko povezivanje šest država Zapadnog Balkana. U početku je dočekan s nedoumicama i sumnjama da se radi o nekoj vrste supstituta za proces evropske integracije Zapadnog Balkana, s obzirom da nastaje u trenutku kad članice EU razvijaju sve veće rezerve prema daljem proširenju Evropske unije. Ipak, Berlinski proces je podstakao i nade da će pokrenuti novom investicionom programu u regionu. Jer istovremeno, Evropska komisija od 2014.godine sve veći značaj daje ekonomskom upravljanju i razvoju kompetitivnosti u zemljama koje su potencijalni kandidati za članstva¹. Pozivajući se na iskustva Evropskog semestra i unapređenog ekonomskog upravljanja na nivou Evropske unije, uvodi se praksa godišnje pripreme Ekonomskog programa reformi (ERP) za zemlje Zapadnog Balkana koji, pored srednjoročnog okvira za makroekonomsku i fiskalnu politiku, sadrži i

---

¹ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Enlargement Strategy and Main Challenges 2014-15

strukturne reforme za unapređenje kompetitivnosti i rasta, uključujući i infrastrukturu. Podsticaj za stvaranje Berlinskog procesa kao novog okvira za regionalnu saradnju nesumnjivo je bio i Sporazum o regionalnom predstavljanju Kosova (2012) i Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije (2013) što je omogućilo da se kreira format „šestorke“ Zapadnog Balkana u regionalnim inicijativama. Pored Nemačke kao inicijatora, u Berlinskom procesu su od članica EU učestvovala Austrija, Francuska, Italija, Hrvatska, Poljska i Slovenija, uz Veliku Britaniju (domaćin samita godinu dana nakon referenduma), uz učešće i Evropske komisije, kao i povremeno učešće Bugarske i Grčke, te povremenog učešća predstavnika nekih međunarodnih organizacija.

Glavna četiri cilja Berlinskog procesa mapirana su u Završnoj deklaraciji sa berlinskog samita 2014. godine: ostvariti stvarni napredak u reformama, rešiti otvorena bilateralna i interna pitanja, postići pomiranj između društava u regionu, podstaći regionalnu ekonomsku saradnju i postaviti temelje za održivi rast. Dodatna dva cilja, inače predložena od strane civilnog društva 2018. godine, su i postizanje dodatnog napretka u oblasti vladavine prava, posebno u borbi protiv korupcije, nedostatka medijskih sloboda i zarobljene države, kao i dodatni napredak u oblasti bezbednosti, kroz upravljanje migracijama i izbegličkom krizom.

Berlinski proces podstiče regionalnu saradnju kroz šest oblasti (*flagships*): vladavina prava, bezbednost i migracije, socijalno-ekonomski razvoj, digitalna agenda, povezanost (*connectivity*) i regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi. U okviru Berlinskog procesa pripremaju se i finansiraju regionalni infrastrukturni projekti, vrši se harmonizacija standarda i mera za olakšavanje prekogranične saradnje u oblasti saobraćaja, energetike, digitalizacije i ekonomije. Berlinski proces gradi svoje planove na aktivnostima i rezultatima drugih postojećih mehanizama regionalne saradnje, pre svega CEFTA, Regionalnog saveta za saradnju (RCC), Transportna zajednica, ali i drugim regionalnim inicijativama poput Mehanizma za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (SEECP) i Regionalne inicijative za migracije, azil i izbeglice (MARRI). Berlinski proces se implementira kroz godišnje samite predstavnika EU i vlada zemalja Zapadnog Balkana koje prate Forum civilnog društva i Biznis forum. Najvažniji deo procesa, međutim, čini realizacija deklaracija i sporazuma usvojenih na samitu u različitim oblastima regionalne saradnje. Berlinski proces pojavljuje se kao sveobuhvatna agenda koja podstiče nove mehanizme saradnje, podstiče realizaciju dogovorenih projekata i procenjuje postignuti napredak.

Jedno od malobrojnih istraživanja o učinkovitosti Berlinskog procesa sprovedeno je od strane Platforme civilnog društva za demokratiju i ljudska prava i Balkanskog Foruma i objavljeno 2020². Ovo istraživanje pokazuje da je i pored postojećih prepreka, Berlinski proces u celini imao pozitivan uticaj na region. „Berlinski proces je uspeo da ponovo usmeri fokus Evropske unije na zemlje ZB6 i otpočne dijalog na visokom nivou između lidera zemalja ZB6 i Evropske unije oživljavajući smanjeni interes regiona za EU integraciju. Postavio je region na stabilnu poziciju na infrastrukturnoj mapi EU, ujedinio je regionalno civilno društvo na zajedničkim pitanjima i naglasio ulogu građana i mladih u promociji dijaloga i društvenih promena. Takođe je vratio na agendu pitanje pomiranj e i tranzicione pravde, dajući joj značaj ne samo regionalne, nego međunarodne važnosti, kao što je naglašeno na samitu u Zagrebu 2020“³.

Rezultati Berlinskog procesa 2014-2021

Napredak Berlinskog procesa pratise kroz rezultate godišnjih samita na vrhu, usvojenih sporazuma u periodu između dva samita, kao i kroz godišnje izveštaje Evropske komisije o napretku i izveštaje drugih aktera uključenih u proces, poput Regionalnog saveta za saradnju, Regionalne kancelarije za saradnju mladih, Transportne zajednice i dr. Uobičajeno je napredak Berlinskog procesa pratiti kroz domete svakog pojedinog godišnjeg samita, naročito s obzirom na činjenicu da Berlinski proces nema institucionalnu strukturu koja bi vodila i pratila proces, a usvojene preporuke i zaključci nemaju obavezujući karakter. Kvalitet svakog pojedinačnog samita, međutim, u mnogome je odslikavao prioritete zemlje domaćina. Samit u Parizu bio je pod snažnim uticajem pariske Konferencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama u Parizu, Austrija je najveću pažnju posvetila projektima povezanosti, samit u Londonu fokusiran je bio na pitanja bezbednosti, Italija je u prvi plan stavila investicije.

Pored mapiranja glavnih ciljeva Proces a, Završnom deklaracijom prvog samita Berlinskog procesa 2014. godine, naglašava se i „jedinstvo u cilju pospešivanja regionalne ekonomske saradnje i postavljanja temelja održivom rastu“, te potrebe za stvaranjem regionalnih “lanaca vrednosti”, saradnjom u oblasti energije kroz Energetsku zajednicu jugoistočne Evrope, kao i potrebom za uspostavljanje transportne zajednice. Podvučen je značaj stvaranja dobre investicione klime, pravne sigurnosti i borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i dobro upravljanje koje uključuje kako posebnu ulogu opozicije u

---

² The Balkan Forum, Berlin Process overview of the progress by the six Western Balkans Countries since London and Poznan Summits, 2020, <https://thebalkanforum.org/en/berlin-process-overview-of-the-progress-by-the-six-western-balkans-countries-since-london-and-poznan-summits>

³ <https://thebalkanforum.org/en/berlin-process-overview-of-the-progress-by-the-six-western-balkans-countries-since-london-and-poznan-summits>

parlamentarnom okviru, tako i učešće civilnog društva. Kao jedan od glavnih uslova za smanjenje nezaposlenosti mladih, vidi se obrazovanje zasnovano na potrebama (*needs-based academic and vocational training*), te se kao realna pomoć navode projekti nemačke biznis zajednice za podršku profesionalnom obrazovanju.

Naredni samit u Beču 2015. godine beleži prve konkretne rezultate: usvojena je Zajednička izjava o formiranju Regionalne kancelarije za saradnju mladih (RYCO - formirana je 2016. na osnovu Sporazuma usvojenog na samitu 2016. u Parizu), potpisan je Sporazum o uspostavljanju Fonda za Zapadni Balkan, kao i Sporazum o formiranju Investicione komore (Chamber Investment Forum, formirana 2017). Ističući neophodnost nastavka reformi u oblasti pravne sigurnosti, dijaloga Beograda i Pristine, upravljanja migracijama u kontekstu migrantske krize, Završna deklaracija razvija konkretizovane predloge za saradnju i povezanost (connectivity) kroz transportno povezivanje u regionu, povezivanje u oblasti energetike, planiranje investicija (svaka zemlja formirala je Nacionalni komitet za investicije). Postizanje veće mobilnosti u regionu predviđa se kroz pojednostavljene graničnih procedura i priznavanje diploma i profesionalnih kvalifikacija.⁴

Samit u Parizu 2016. godine je potpisivanje Sporazuma o formiranju Regionalne kancelarije za saradnju mladih upisao kao konkretan rezultat samita koji je inače protekao u senci britanskog referenduma i na kojoj je najveća pažnja posvećena migrantskoj krizi. U ekonomskom delu, Završna deklaracija⁵ ističe neophodnost brze realizacije dogovorenih projekata naročito u oblasti transportnog i energetskog povezivanja. U Parizu su usvojeni Plan povezivanja ZB 2016 i Povelja održivosti Zapadnog Balkana;

Četvrti samit u Trstu 2017.godine naglašava značaj Agende o povezanosti (Connectivity Agenda). Konstatuje se da je finansiranje dvadeset do tad dogovorenih investicionih projekata dostiglo iznos od 1,4 milijarde Evra. U Trstu je potpisan Sporazum o uspostavljanju Transportne zajednice koja ima za cilj da region približi Evropskoj uniji kroz integrisanu transportnu mrežu unutar regiona s jedne strane i regiona i EU s druge strane, što je ujedno i najveći doprinos ovog Samita. Usvojen je i Plan povezivanja Zapadnog Balkana za 2017.godinu, Višegodišnji Akcioni plan o Regionalnom ekonomskom prostoru Zapadnog Balkana (REA) i Zajednička deklaracija protiv korupcije. Višegodišnji Akcioni plan za Regionalni ekonomski proctor (REA) pripremio je Regionalni savet za saradnju. Plan uključuje mere u oblasti trgovine, investicija, mobilnosti i digitalne ekonomije, a svaka zemlja imenovala je svog nacionalnog koordinatora.

---

⁴ Berlinski proces, samit u Beču, 2015.godine <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/12/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Vienna-Western-Balkans-Summit.pdf>

⁵ Završna deklaracija predsedavajućeg pariskog samita Berlinskog procesa, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Final-Declaration-by-the-Chair-of-the-Paris-Western-Balkans-Summit.pdf>

Planirano je da se mere koje su predviđene Planom najvećim delom primene do 2020. U Završnoj deklaraciji se, povodom višegodišnjeg Akcionog plana o regionalnom ekonomskom prostoru ZB, ističe da se ne radi “ni o alternativnom ni o paralelnom procesu za EU integraciju”. Regionalni ekonomski prostor će “ojačati kapacitet ekonomija Zapadnog Balkana da dostignu ekonomski kriterijume na putu ka članstvu u EU i da primene evropske standarde na regionalnom nivou pre nego što pristupe Evropskoj uniji”.⁶

Sa agendom Berlin Plus produžava se trajanje Berlinskog procesa i nakon inicijalno planiranog četvorogodišnjeg perioda, što omogućava organizaciju samita u Londonu 2018.godine. Izbor Londona za domaćina samita mnogi su smatrali paradoksalnim s obzirom da članica koja napušta EU treba na samitu da promoviše evropsku integraciju Zapadnog Balkana. Verovatno i zbog tog razloga, u prvi plan samita postavljena su ne ekonomski već bezbednosna i politička pitanja, čime je Velika Britanija na neki način pokazala da, iako napušta EU, zadržava svoju geopolitičku zainteresovanost za Zapadni Balkan. Ekonomija, regionalna saradnja i povezanost bili su, do samita u Londonu, glavni stubovi na kojima počiva Berlinski proces, dok druge teme, iako mapirane među ciljevima Procesa već na prvom samitu u Berlinu, nisu imale značajnije mesto na agendi Procesa zbog svoje političke osetljivosti. U Londonu je usvojen Dokument o uspostavljanju Upravljačke grupe za pitanja bezbednosti, Zajednička deklaracija o razmeni bezbednosnih podataka, kao i Zajednička deklaracija o regionalnoj saradnji i dobrosusedskim odnosima, nestalim osobama i ratnim zločinima.

Ekonomija i povezanost na samitu u Poznanju 2019.godine glavne su teme, kao i podsticaj unapređenju digitalne agende, te povećanju mobilnosti kao važnog elementa u kreiranju regionalnog ekonomskog prostora. U zaključcima organizatora samita, ističe se da sa podrškom novim projektima ukupan iznos za finansiranje infrastrukture za povezanost (*connectivity infrastructure*) od 2015.godine dostiže više od 880 miliona evra u EU grantovima za 39 projekata, uz investicioni trošak od više od 3,2 milijarde evra.⁷ Samit je konstatovao napredak, između ostalog, i kroz Deklaraciju o energetske tranziciji potpisanu u Podgorici i Regionalni sporazum o romingu potpisan u Beogradu, kao i Deklaraciju o integraciji Roma. Značajna pažnja je posvećena mladima i socijalnom preduzetništvu. Važan prateći deo Samita bio je WB Biznis Forum koji je okupio predstavnike vlada, biznis i civilno društvo. Novina je bio i održan *Think Tank Forum* čime se pokušala preneti dobra praksa iz Višegradskog procesa. Samit u Poznanju je posebno potvrdio važnost učešća civilnog društva u izgradnji demokratije. Očekivalo se da će se na ovom samitu učiniti pomak u oblasti međusobnog priznavanja diploma i profesionalnih kvalifikacija, ali do toga nije došlo.

---

⁶ Berlinski proces, Samit u Trstu 2017. godine, Deklaracija predsedavajućeg, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Declaration-by-the-Italian-Chair.pdf>

⁷ Western Balkans Summit Poznań. Chair's conclusions https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2019/07/chairs_conclusions.pdf

Godina 2020. je donela novu metodologiju proširenja EU, ali i brojne druge neočekivane izazove koji su testirali odnos Evropske unije prema Zapadnom Balkanu, kao i regionalnu saradnju. Pandemija Covid 19 je uslovlila da se naredni samit Berlinskog procesa u Sofiji 2020. održi u digitalnoj formi 10. novembra 2020. Prethodno je početkom maja 2020. u Zagrebu održan samit EU-Zapadni Balkan u jeku vanrednih prilika i „zaključanih“ zemalja, u čijoj je završnoj deklaraciji EU, pored već najavljenih 3,3 milijarde Evra pomoći regionu, najavila i dodatni Ekonomsko investicioni plan za Zapadni Balkan kao podršku zdravstvenom sektoru i socio-ekonomskoj obnovi, kao i uspostavljanje tzv. *Green lanes* za nesmetani protok roba između EU i Zapadnog Balkana. Zagrebački sastanak imao je za cilj da pokaže na neophodnost solidarnosti EU i Zapadnog Balkana kako tokom trajanja pandemije, tako i u post-epidemijskom periodu, dodatno ispravljajući već ranije korigovane nespretne propuste s početka epidemije oko redukcije izvoza medicinske opreme iz EU. Na Sofijskom samitu Berlinskog procesa, čiji su domaćini bile Bugarska i Severna Makedonija, usvojena su dva dokumenta – Deklaracija o zajedničkom regionalnom tržištu⁸, i Sofijska deklaracija o Zelenoj agendi Zapadnog Balkana⁹. Ocenjeno je da usvajanje Akcionog plana za Zajedničko regionalno tržište i Zelene agende za Zapadni Balkan može označiti početak nove faze regionalne ekonomske integracije.¹⁰ Akcioni plan Zajedničkog regionalnog tržišta utvrđuje ciljeve za četiri glavne oblasti: 1) regionalni trgovinski prostor kroz ostvarivanje četiri temeljne slobode slobodno kretanje ljudi, robe, usluga i kapitala i *Green lanes* sa ciljem usklađivanja sa EU pravilima i standardima; 2) Regionalni investicioni prostor kako bi se investicione politike uskladile sa EU standardima i promovisale region stranim investitorima; 3) regionalni digitalni prostor sa ciljem integrisanja Zapadnog Balkana i pan-evropsko digitalno tržište i 4) regionalni industrijski i inovacioni prostor, sa ciljem transformisanja indstrijskih sektora, kreiranju lanaca vrednosti. Planirano je da se mere predviđene akcionim planom realizuju do 2024.godine.

Vrativši Berlinski proces u Berlin, kroz seriju sastanaka počev od Foruma civilnog društva 1. i 2. juna, preko sastanka ministara spoljnih poslova 8.juna 2021, ministara zdravlja 29.juna, ministara za ekonomska pitanja 30 juna, uz konferencije koju su organizovali Regionalna konferencija za saradnju mladih, zajednička konferencija o nauci, drugi deo Foruma civilnog društva, Nemačka je organizovala berlinski samit 5.jula 2021. Stupivši na snagu neposredno pred samit, Sporazum o sniženju cena usluga u javnim mobilnim komunikacijskim mrežama u regionu Zapadnog Balkana, kojeg su zemlje

---

⁸ WESTERN BALKANS LEADERS DECLARATION ON COMMON REGIONAL MARKET https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2021/02/Final.-Political-Declaration_CRM-2021-2024.pdf

⁹ SOFIA DECLARATION ON THE GREEN AGENDA FOR THE WESTERN BALKANS <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2021/02/Leaders-Declaration-on-the-Green-Agenda-for-the-WB.pdf>

¹⁰ Izjava generalne sekretarke Regionalnog saveta za saradnju, Majlinda Bregu, <https://www.dw.com/sr/priprema-balkana-za-eu-mini-%C5%A1engen-i-zelena-agenda/a-55555517>

potpisale na digitalnom samitu u aprilu 2019. godine u Beogradu, dugo očekivan i pozdravljen od donosilaca odluka, ali još više od svih građana na Zapadnom Balkanu, predstavljen je kao još jedan od opipljivih rezultata Berlinskog procesa. Otvarajući samit, Angela Merkel je ocenila da je Berlinski proces „približio region“, da sa onim što je do sada postignuto “možemo biti zadovoljni, iako je to suviše malo“, kao i da još uvek nastaju nepredvidivi problemi – rešen je problem između Grčke i Severne Makedonije, ali nastaje nov između Bugarske i Severne Makedonije. Prema zaključcima predsedavajućeg samita, učesnici su ocenili uspešnim koordinaciju projekata pokrenutih u okviru Berlinskog procesa, i zaključili su da glavni elementi saradnje treba dalje da se razvijaju, uključujući Ekonomsko investicioni Plan sa fokusom na održivi saobraćaj, čistu energiju, projekte digitalne povezanosti koji se primenjuju kroz Investicioni okvir Zapadnog Balkana, kao i aktivnosti koje se odnose na Zajedničko regionalno tržište, Zelenu agendu i Digitalnu agendu. Naglašena je potreba da se u što kraćem roku omogući slobodno kretanje ljudi. Istaknut je pozitivan efeket Zelenih trasa (*Green Lanes*) tokom pandemije. Potvrđena je uloga lokalnih vlasti kao stejkholdera u regionalnoj i evropskoj integraciji, a podržan je predlog Severne Makedonije za uspostavljanje programa za mlade diplomate u kontekstu izgradnje poverenja. Završni dokument osvrnuo se na rezultate postignute i u oblasti borbe protiv korupcije, bezbednosti, migracija, integracije Roma, politici prema mladima, kao i na ulogu civilnog društva uz posebno pominjanje preporuka donetih od strane 10 radnih grupa na prethodno održanom Forumu civilnog društva. Na kraju dokumenta naglašena je potreba da se Berlinski proces nastavi.

Berlinski proces i civilno društvo

Berlinski proces je od samog početka pridavao značaj civilnom društvu Zapadnog Balkana. Organizacije civilnog društva su već od prvih samita pozivane da prate rad samita i da na njihovim marginama formulišu preporuke koje su upućivane učesnicima samita. U Završnoj deklaraciji prvog samita u Berlinu prepoznaje se uloga civilnog društva u procesu demokratizacije. Prvi Forum civilnog društva održan je u Trstu 2015¹¹ i od tada se uspostavlja praksa održavanja foruma paralelno sa samitom na najvišem nivou. Forumi civilnog društva održavaju se i češće te su 2016. održani forumi u Beogradu, Skoplju i Parizu. Rad Foruma koordinira Evropski fond za Balkan i pokreće redovno praćenje Berlinskog procesa od strane nevladinih organizacija, istraživačkih centara i eksperata. Od simbolične uloge na samitu u Trstu, civilno društvo dobija veću pažnju na samitu u Londonu, a 2018.

---

¹¹ Civil Society Forum, Preporuke, Trst, 2015, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Civil-Society-Forum-Vienna-recommendations.pdf>

u Poznanju Forum civilnog društva uključuje se kao integralni deo godišnjih samita. Povezivanje civilnog društva regiona kroz zajednička pitanja i saradnja u mapiranju zajedničkih prioriteta i kreiranju odgovora na zajedničke izazove je dodatna vrednost i rezultat Berlinskog procesa. Godine 2018. Forum objavljuje preporuke za unapređenje Berlinskog procesa, među kojima je i predlog da se formira stalni mehanizam za praćenje Berlinskog procesa kao institucionalizovana koordinirajuća struktura. Takođe predlaže se redovno praćenje napretka u oblasti vladavine prava i migracija, kao i usklađivanje sa šest oblasti nove EU strategije za Zapadni Balkan.

U 2021. godini Forum civilnog društva organizovao je nemački Aspen Institut u saradnji sa Udruženjem za jugoistočnu Evropu uz podršku nemačkog Ministarstva spoljnih poslova. Preporuke ovog Forumu adresirane su na organizacije civilnog društva i istraživačke centre, na vlade zemalja Zapadnog Balkana, na Evropsku uniju i zemlje članice u svakoj od oblasti – počev od Budućnosti EU i Zapadnog Balkana, razvoja demokratije, borbe protiv dezinformacija i jačanje nezavisnosti medija, preko pomirenja i jačanja poverenja u regionu, prava manjina, energetske tranzicije, zagađenja, očuvanja prirode, do infrastrukturnih projekata i digitalizacije u javnim službama.¹² U delu o budućnosti EU i Zapadnog Balkana, naglašava se važnost uključivanja civilnog društva u praćenje pristupnog procesa, kao i puna transparentnost tog procesa. Od vlada zemalja ZB traži se uzdržavanje od negativne i destruktivne političke retorike prema EU i procesu integracija, kao i da se politički diskurs o Evropskoj uniji uskladi sa ciljem pristupanja Uniji. Parlamenti moraju imati veću ulogu u procesu pristupanja. Evropskoj uniji i zemljama članicama se preporučuje se da se tzv. Bilateralna pitanja koja usporavaju ili onemogućavaju napredak u pristupanju tretiraju kao pitanja koja ugrožavaju celokupnu spoljnu politiku EU i politiku proširenja. Takođe, preporučuje se da se modifikuje merenje postignutih rezultata u godišnjim izveštajima. Ukazuje se na neophodnost da se osigura evropska perspektiva za Bosnu i Hercegovinu i Kosovo s obzirom da se nova metodologija proširenja ne primenjuje na njih. Traži se, između ostalog, i uključivanje Zapadnog Balkana u Konferenciju o budućnosti Evrope.

Posmatrajući učešće civilnog društva u Berlinskom procesu, nesporan je zaključak da je civilno društvo u velikom delu zaslužno što su se pitanja vladavine prava, demokratije, borbe protiv korupcije i prava manjina našla na agendi samita Berlinskog procesa, pored dominantnih pitanja ekonomske saradnje, razvoja infrastrukture i povezanosti.

---

¹² Civil Society Forum, Policy Recommendations, Aspen Institut Nemačka, <https://wb-csf.eu/docs/Final-Recommendations-CSF2021.pdf.pdf>

Berlinski proces i biznis

Usmeren na ekonomska pitanja i ukidanje barijera u trgovinskoj razmeni, razvoj saobraćajne infrastrukture, razvoj regionalne investicione politike, digitalnu agendu, a od Poznanja sve više i Zelenu agendu, uključivanje biznisa pojavilo se kao neophodnost od samog početka Berlinskog procesa. Već na samitu u Trstu 2015.godine usvojen je Sporazum o formiranju Investicione komore (Chamber Investment Forum) koja je formirana 2017. sa sedištem u Trstu od strane privrednih komora šest zemalja Zapadnog Balkana, Hrvatske i Slovenije. Komora okuplja oko 350 000 uglavnom malih i srednjih preduzeća „sa ciljem da otvori nove mogućnosti povezivanja, uklanjajući barijere za razvoj ekonomske regionalne saradnje i unapređenja biznisa i investicione klime na tržištima Zapadnog Balkana“.¹³ Komora deluje kroz saradnju nacionalnih privrednih komora, uz podršku Evropske unije, Evropske banke za obnovu i razvoj, nemačke privredne komore i dr.

Zaključak

Nesumnjivo je da je kao nov, praktičan i rezultatima-vođen metodološki pristup regionalnoj saradnji doprineo da pitanje regionalne saradnje, uz sve druge regionalne inicijative, angažuje i na efikasniji način poveže kako donosiocima odluka u regionu, u Evropskoj uniji i pojedinim državama članicama EU, tako i druge aktere čija je uloga u procesu regionalnog povezivanja ključna, pre svega privrednih komora i biznisa, civilnog društva, naučnih i obrazovnih institucija. Mali pomaci u regionalnoj saradnji i sporije postizani rezultati od očekivanog mogu obeshrabriti sve koji potcenjuju prepreke i probleme koji se postavljaju pred nosioce regionalnog povezivanja. Tim pre što ti isti nosioci neretko sami doprinose ponovnom otvaranju pitanja koja deluju zatvorena, ili produbljivanju problema koji još nisu rešeni, ili usporavanju procesa rešavanja otvorenih pitanja i bilateralnih sporova. Neki faktori su ipak i dodatno uticali na sagledavanje neophodnosti regionalne saradnje, kao što je migrantska kriza ili pandemija Covid19, dok je usporavanje napretka na putu ka EU delovalo dvostruko – smanjilo je entuzijazam za

---

¹³ WB6 Chamber Investment Forum CIF, <https://www.wb6cif.eu/who-we-are/>

reforme i usvajanje i primenu evropskih standarda s jedne strane, ali je i podstaklo traženje puteva za veći ekonomski rast, za unapređenje infrastrukture, zajedničke investioce projekte gde se regionalno povezivanje u globalnom okruženju pokazuje kao nužnost.

Najveći rezultati Berlinskog procesa su nesumnjivo program izgradnje zajedničkog regionalnog tržišta, donošenje Zelene agende za Zapadni Balkan, saradnja u programima za mlade kroz Regionalnu organizaciju za saradnju mladih, osnivanje Transportne zajednice, Foruma Komora ZB6. Sve ove inicijative, nove institucije i projekti potrebni su građanima u svim zemljama Zapadnog Balkana, i zato se njihov nastavak pokazuje kao nužan. Pitanje je u kom političkom okviru i sa kojim sagovornicima će ovaj proces biti nastavljen. Da li će Nemačka, kako inicijator i stalni učesnik procesa, posle odlaska kancelarke Merkel, prepoznati potrebu da nastavi tu ulogu ili će je prepustiti nekoj drugoj državi članici ili samoj Evropskoj uniji? Nemačka zainteresovanost za Berlinski proces je pored motivacije da se postigne napredak Zapadnog Balkana, verovatno bila motivisana i činjenicom da je jedan od najvećih investitora u regionu, a samim tim i neko ko dobro poznaje prepreke koje stoje na putu ekonomskog razvoja.

Ovu kratku neizvesnost u pogledu budućnosti Berlinskog procesa bilo bi dobro iskoristiti i za dodatna istraživanja stvarnog doprinosa Procesu, razmotriti moguće mehanizme efikasnog monitoringa i evaluacije doprinosa Berlinskog procesa, i to ne samo na nivou ekonomskih pokazatelja, institucionalnog napretka, već i kroz merenje uticaja Berlinskog procesa i njegovih rezultata na društvo. Takođe, valjalo bi razmotriti na koji način je moguće unaprediti komunikaciju između različitih aktera, prezentaciju samog procesa u javnosti i zemalja Zapadnog Balkana i zemalja članica EU, te kako uključiti veći broj država članica u Proces. U svim ovim pitanjima doprinos civilnog društva i biznisa je moguć i potreban.

Budućnosti Berlinskog procesa zavisiće i od ishoda paralelnih regionalnih inicijativa, pre svega „mini Šengen“ inicijative koju su pokrenule Albanija, Severna Makedonija i Srbija, čiji je naziv 2021. promenjen u Otvoreni Balkan. Njen domet je ograničen s obzirom da joj nisu pristupile Bosna i Hercegovina, Kosovo ni Crna Gora, ali je program ambiciozan: potpisana su tri dokumenta koja imaju za cilj slobodno kretanje roba, slobodan pristup tržištu rada i zaštitu od katastrofa, te ukidanje svih graničnih kontrola do 1. januara 2023. Otvoreni Balkan želi da se predstavi kao autentični izraz potrebe i političke volje tri države uz otvoren poziv drugim državama Zapadnog Balkana da se pridruže.